Dublă siliqua; 4,15 g; 18x25,5 mm. Anii 527–538.

Tipul monetar respectiv este cunoscut, atât în catalogul DOW[2] (p. 76–77, nr. 21, 23–24, pl. XIII), cât şi în cel întocmit de Cécile Morrisson[3] (p. 73), dar numai ca emisiune a atelierului din Constantinopol. După cum se poate limpede observa, moneda în discuţie provine din atelierul de la Thessalonic, unde nu avem informaţii că s-ar fi emis monede de argint[4]. Faptul acesta ne-a obligat să examinăm moneda sub toate aspectele, constatând că nu există nici un dubiu cu privire la autenticitatea acesteia. Principalele componente, atât ale aversului cât şi cele ale reversului, reprezentări, legende şi simboluri, precum şi nominalul, modulul etc. nu diferă cu nimic faţă de cele întâlnite la tipul emis la Constantinopol, iar în privinţa identificării atelierului de la Thessalonic nu poate încăpea nici cea mai neînsemnată îndoială, lectura fiind pe deplin asigurată

Din informaţiile furnizate de posesor rezultă că moneda ar fi fost descoperită prin părţile Olteniei fără să existe vreo indicaţie cu privire la locul exact de proveniență. În lipsa unor astfel de precizări ne-am putea gândi la zona importantului cap de pod romano-bizantin de la Sucidava. O astfel de presupunere nu trebuie să ne mire, dacă avem în vedere rolul politic şi economic pe care l-a jucat Sucidava în această parte a lumii daco-romane.

Ne exprimăm speranţa că prin publicarea monedei descrise mai sus va creşte interesul în încercarea de depistare şi a altor monede bizantine de acest tip, reuşind astfel să se şteargă eventualele urme de îndoială ce ar mai putea să se menţină în legătură cu autenticitatea acesteia.

NOTE

[1] Moneda ne-a fost pusă la dispoziţie pentru a fi publicată de către dl. Mihai Stoian, căruia îi aducem şi pe această cale sincere mulţumiri.

[2] DOW, I, 1966.

[3] Cécile Morrisson, *Bibliothèque Nationale, Catalogue des monnaies Byzantines*, I, Paris, 1970, p. 73.

[4] DOW, p. 104; Cécile Morrisson, *op. cit.*, p. 83 şi W. Hahn, *Moneta Imperii Byzantini*, I, Viena, 1973, p. 64. 67.

UNE MONNAIE BYZANTINE EN ARGENT INÉDITE

RÉSUMÉ

Dans une collection privée de Bucarest se trouve une double-silique en argent émise pendant le règne de l'empereur Justinien Ier. Son type est connu dans les publications numismatiques, mais pour l'atelier de Constantinople seulement. La monnaie que nous publions maitenant a été émise à Thessalonique, comme l'indique clairement le contenu de l'inscription se trouvant à l'exergue du revers.

L'examen attentif et sous tous les aspects de notre pièce ne laisse aucune ombre de doute en ce qui concerne son authenticité. La monnaie provient vraisemblablement du sud-ouest de la Roumanie, peut-être de la Petite Valachie (Oltenia).

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig. 1. Monnaie byzantine en argent de Justinien Ier émise à Thessalonique (2/1 et 4/1).

MĂRTURII NUMISMATICE PRIVIND LOCUIREA ANTICĂ DE PE TERITORIUL SATULUI SĂLCIOARA, COM. UNIREA, JUD. TULCEA

MIHAELA MĂNUCU-ADAMEŞTEANU
şi GH. POENARU BORDEA

În ultimii ani au fost colecţionate din vatra satului Sălcioara (fost Caramanchioi, fost 6 Martie) de către prof. Filip Onofrei[1], cu ajutorul elevilor şi în scopuri didactice, un număr de piese numismatice pe care am socotit util să le publicăm aici, cu atât mai mult cu cât informaţiile privind descoperiri monetare ori arheologice erau, chiar dacă nu cu totul inexistente, extrem de sărace pentru o localitate unde s-a presupus că ar fi fost aşezarea antică Ad Salices[2], localizare, în general, acceptată ipotetic[3], deşi nimic concret nu a venit până acum să o confirme[4].

Inserăm mai întâi catalogul monedelor, precedat de un vârf de săgeată cu funcţie monetară, toate ilustrate (pl. I):

Vârf de săgeată

1. AE 2,66 g; 44 x 10 mm.
Rv. ΔIONV-COΠOΛEITΩN, în exergă E. Călăreţ cu hlamida fluturând spre dr.

Otho

2. AR ↓ 3,66 g; 18 mm.
BMC, I, p. 366, nr. 18, dar la noi pe av. SCEVR-I-TAS, Roma, anul 69.
RIC, I², p. 260, nr. 8, Roma, 5 I – 9 III 69.

Vespasian

3. AR ↓ 3,46 g; 18 mm.
BMC, II, p. 39, nr. 216, Roma, anii 77–78.

Traian

4. AE ↓ 11,23 g; 26 mm. Dupondius.
BMC, III, p. 219, nr. 1028, Roma, anii 115(?)–116.
Hill, p. 148, nr. 720, Roma, emisiunea 22, anul 116.

Histria: Elagabal

5. AE ↙ 13,37 g; 26 mm.
Pick, –; cf. 510, la noi legenda rv. IC-TPI-H-NΩN.

Dionysopolis: Gordian III

6. AE ↑ 12,60 g; 26 mm.
Pick, –; pentru av. cf. 295. Mushmov, p. 14, nr. 125 tip gen.

Licinius II

7. AE ↑ 2,24 g; 19 mm.
RIC, VII, p. 680, nr. 29, Antiochia, anii 317–320.
| Δ / SMANT

Constantius II

8. AE ↑ 2,35 g; 20 mm.
LRBC, II, 2034, anii 351–354.
RIC, VIII, p. 458, nr. 121, Constantinopol, anii 351–354, grupa II.
· | / CONSB

Constantius Gallus

9. AE ↓ 2,42 g; 16 mm.
LRBC, II, 1219, anii 351–354.
RIC, VIII, p. 375, nr. 351, Siscia, anii 351- iarna 354, seria IV.
— / Γ SIS

Valentinian I

10. AE ↑ 2,55 g; 18 mm.
LRBC, II, 2066, anii 364–365.
— / CONSP [A]

Mauriciu Tiberiu

11. AE ↙ 4,21 g; 20 mm.
K; (CON); Γ; X/11 =593/4.
DOW, I, –; cf. p. 314.

BSNR, LXXXVI–LXXXVII, 1992–1993, p. 123–131

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Pl. I. Monede descoperite la Sălcioara, com. Unirea, jud. Tulcea.

Localitatea Sălcioara, com. Unirea (fostă Jurilovca), jud. Tulcea, se află situată la limita sudică a malului estic al lacului Razelm, în dreptul unui mic golf al acestuia, delimitat la nord de Capul Iancina şi la sud de Capul Dolojman, între care pe apă este o distanţă de 7,5 km. Terenul se prezintă sub forma unei pante line descendente spre est, în timp ce spre nord şi sud laturile golfului sunt ceva mai înalte, fără să se remarce în peisajul local, nici în perimetrul locuit, nici în imediata vecinătate a acestuia, existenţa vreunei forme de relief care să ofere o poziţie dominantă.

Până acum, cea mai veche dovadă de locuire în aşezarea din interiorul satului Sălcioara este vârful de săgeată cu rol monetar[5], turnat anume în acest scop, spre deosebire de vârfurile de săgeată propriu-zise, de luptă, care, întregi, sau, mai ales fragmentare, de regulă cu vârful rupt, uneori cu manşonul umplut cu plumb, au avut, aşa cum arată tezaurele, aceeaşi funcţie. Că vârfurile de săgeată monetare, numite încă de unii cercetători premonetare, se datează în linii mari între a doua jumătate a secolului al VI-lea şi în prima jumătate a secolului al V-lea pare asigurat, aceasta indiferent dacă se acceptă sau nu înlocuirea lor la Histria, care va fi jucat un rol important în difuzarea lor, dacă nu şi în iniţierea lor cum s-a afirmat[6], – chiar dacă la emiterea lor au participat şi alte colonii ioniene din Marea Neagră[7]–, cu monedele turnate propriu-zise, cu roata (ca simbol solar) şi legenda IΣT, pe la ± 475 a. Chr.[8]. Ţinând seama de împrejurarea descoperirii a nu mai puţin de trei tezaure la Unirea (fost Jurilovca)[9], precum şi a celor de la Enisala[10] şi Vişina[11], aflate şi ele în preajma satului Sălcioara, prezenţa aici a unei monede-vârf de săgeată apare ca firească. De altfel, merită să precizăm că deşi, de regulă, în afara coloniilor greceşti de pe coasta de vest a Pontului Euxin, vârfurile de săgeată au apărut sub formă de tezaure – celor de mai sus adăugându-li-se tot din Dobrogea, de astă dată sigur din teritoriul histrian, cel de la Nuntaşi[12] şi mai de curând cel de la Constanţa[13] (anticul Tomis, emporion foarte probabil subordonat Histriei la acea dată, pe care-l amintim pentru ca lista tezaurelor să fie completă, dar de unde avem şi destul de numeroase descoperiri izolate[14]), nu lipsesc cu totul nici descoperirile izolate din afara cetăţilor greceşti la Beidaud, Unirea şi zona Niculiţel-Isaccea[15], Tariverde[16] sau Pârjoaia[17]. Până la noi descoperiri arheologice sau numismatice care să confirme şi să precizeze locuirea de la Sălcioara, trebuie să ne mulţumim pentru această etapă cu atât.

Pentru o a doua etapă, databilă larg în secolele V-III a. Chr., chiar dacă în catalogul aici publicat lipsesc asemenea monede, se cunosc, ca provenind din această localitate, un număr destul de mare de descoperiri numismatice şi arheologice. Monedele respective au fost de altfel publicate cu toate datele necesare[18]. Este vorba mai exact de cinci monede histriene, între care două sunt didrahme, din cele cu greutatea teoretică de 5,81 g[19], a căror emitere se poate plasa până la momentul ocupării cetăţii de către Lysimach (313 a. Chr.), eventual începutul secolului al III-lea a. Chr., însă nu mai târziu de ± 280 a. Chr., când cetăţile din Pontul stâng adoptă pentru monedele lor de aur şi argint tipurile lui Alexandru cel Mare şi ceva mai târziu Lysimach, implicit etalonul attic[20]. Alte trei sunt monede de bronz: prima, de tipul deja evocat, cu roata şi legenda IΣT, – care începe să fie emis pe la ± 475 sau după o altă părere la 449 a. Chr.[21] şi continuă o vreme şi în secolul al IV-lea, eventual până puţin după jumătatea sa[22] –, a doua de tipul capul lui Apollo/vultur pe delfin spre stânga şi, în sfârşit, a treia de tipul capul zeului fluvial/vultur pe delfin spre stânga[23], care se pot atribui tot veacului al IV-lea, mai ales celei de-a doua jumătăţi şi începutului celui următor. Lor li se adaugă o monedă de bronz de tip Alexandru cel Mare, încadrabilă larg în timpul domniei sale sau nu mult după

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

aceea, dacă face parte din categoria postumelor[24]. Tot sub titlul "6 Martie (com. Jurilovca, jud. Tulcea)", apar după această monedă în catalogul publicat, alte patru monede de tip Alexandru cel Mare, o tetradrahmă şi trei drahme (din care două aproape sigur false)[25], care nu au însă nimic de-a face cu descoperirile de aici, fiind vorba doar de omiterea dintr-o regretabilă eroare, a unui titlu care ar fi trebuit să fie *nordul Dobrogei*, poate, pentru mai multă prudenţă, însoţit şi de un semn de întrebare.

Din zona de est a satului actual au fost recoltate câteva fragmente din vase getice lucrate cu mâna şi câteva fragmente de amfore greceşti, între care unele pot fi atribuite cu multă probabilitate atelierelor din insula Thasos[26]. Deşi ele nu sunt foarte numeroase şi lipseşte un context arheologic clar surprins, invocând şi dovezile monetare, se poate considera ca certă existenţa unei aşezări stabile şi destul de înfloritoare, în care moneda histriană este stăruitor prezentă.

În catalogul nostru urmează nouă monede aparţinând epocii romane, începând cu doi denari emişi la Roma în timpul scurtei domnii a împăratului Otho şi a celei a lui Vespasian. Cel de-al doilea autor al acestui articol sublinia cu mulţi ani în urmă, publicând un denar de la Galba aflat la Oltina şi o monedă de bronz din vremea lui Titus găsită la Adamclisi, sărăcia informaţiilor pentru Dobrogea din secolul I p. Chr. [27]. În prezent cunoaştem o serie de tezaure monetare din această epocă, începând cu cel de la Viile (4 p. Chr.)[28], continuând cu cele de la Niculiţel (50–51)[29], Rachelu (64–65)[30], Casicea (69–70)[31], Belica (77–78)[32], şi încheindu-se cu cele din vremea lui Domitian de la Adamclisi (80 p. Chr.)[33], de la Tulcea (80–81), din al cărui inventar iniţial par să fi făcut parte şi denarii consideraţi ca aparţinând tezaurului de la Babadag[34], şi de la Agighiol (88–89)[35]. De asemenea a sporit considerabil documentarea pentru monedele descoperite izolat.

Trecând rapid în revistă recolta ultimilor ani şi fără a avea pretenţia de exhaustivitate, se poate constata că monedele emise până la Vespasian, când Dobrogea devine şi formal provincie a Imperiului, rămân prezenţe relativ rare între descoperirile din regiune. La Histria s-au aflat monede de la Tiberius, Claudius I şi Nero[36], de la Troesmis şi Noviodunum au fost publicate monede de la Tiberius şi Claudius I[37], iar de la Callatis avem date despre un as din vremea lui Tiberius? (pentru Drusus) şi o emisiune locală pentru Nero[38]. Câte o monedă de la Tiberius s-a aflat la Slava Rusă[39], la Teliţa, în punctul Amza[40] şi Valul lui Traian[41], o monedă de la Caligula s-a descoperit la Tomis[42], în timp ce de la Bugeac, jud. Constanţa[43], Izvoarele (fost Alibenchioi)[44] şi Buceag, jud. Tulcea[45] provine câte o monedă de la Claudius I. Merită să adăugăm şi o monedă de bronz emisă de Rhoemetalces I descoperită la Babadag, punctul Podul de la Topraichioi[46], chiar dacă acolo contextul arheologic este sensibil mai târziu[47]. Nu mult mai numeroase sunt monedele din vremea lui Nero pentru care putem cita descoperirile de la Hamcearca[48], Lespezi[49] şi Salsovia[50]. Oricum, denarul de la Otho reprezintă o raritate şi el ar putea să fie primul exemplar descoperit în mod izolat în Dobrogea şi publicat cu toate datele, ce se adaugă, pentru perioada primei crize majore din istoria Imperiului roman, celui de la Galba aflat la Oltina.

Evident, altfel stau lucrurile cu denarul de la Vespasian descoperit la Sălcioara, care face parte dintr-o familie de descoperiri sensibil mai numeroasă. Este foarte probabil ca organizarea Dobrogei ca provincie romană petrecută, aşa cum se acceptă în general, în vremea domniei sale, să fie la originea intensificării circulaţiei monetare. La Histria s-au descoperit monede de la Vespasian, Titus şi Nerva[51], la Tomis de la Vespasian, Domitian şi Nerva[52], la Troesmis de la Vespasian şi Titus[53], la Salsovia şi împrejurimi de la Titus şi Domitian[54], la Niculiţel de la Domitian şi

Nerva[55], la Noviodunum de la Vespasian şi Domitian[56], iar de la Carsium par a proveni monede de la Vespasian şi Nerva[57]. De la Neptun[58], Cumpăna[59], Darabani[60], Eforie sud[61], Teliţa – punctul Amza[62], Târguşor-Peştera Adam[63] şi Ostrov, jud. Tulcea[64] ne sunt cunoscute monede de la Vespasian, în timp ce la Pecineaga[65] şi Lespezi[66] s-a aflat câte o emisiune de la Titus, iar la Dunavăţul de Jos[67] şi Gura Canliei[68], câte una de la Nerva. Notabilă este şi împrejurarea că monedele emise la Tomis, – atelier ce-şi reia activitatea încă din vremea lui Augustus –, în această etapă cronologică se găsesc nu numai la Constanţa[69], cum era oricum firesc, ci şi la Carsium (Vespasian)[70], Capidava[71], Noviodunum[72] şi Pecineaga[73] (Domitian).

Pentru perioada secolelor II-III avem în catalogul nostru trei monede: prima este un dupondius de la Traian, în timp ce celelalte două sunt emisiuni ale cetăţilor vest-pontice, una din atelierul de la Histria cu efigia lui Severus Alexander, alta din cel de la Dionysopolis pentru Gordian III. Circulaţia monetară este în vremea Antoninilor şi a Severilor sensibil mai intensă decât în perioadele anterioare şi se menţine le cote destul de ridicate şi în continuare, evident numai până la înmulţirea atacurilor barbare asupra Dobrogei, foarte intense de la Filip Arabul până la Gallienus[74]. Dacă moneda de la Traian nu pare să necesite un comentariu anume, în legătură cu celelalte două monede avem impresia că se impun oarecari precizări. În ce priveşte atelierul cetăţii Histria, produsele sale din vremea Imperiului asigură o bună parte a circulaţiei monetare în teritoriul propriu şi în nordul Dobrogei, lipsit de un alt atelier monetar, chiar dacă ipotetic se acordă un teritoriu cetăţii Argamum, din care ar face parte şi aşezarea acum în discuţie, fiind semnalate şi la Niculiţel din teritoriul importantului centru militar de la Noviodunum. Spre sud, la nivelul aşezărilor săteşti, ele nu depăşesc deocamdată limitele teritoriului histrian, mai exact Corbul de Jos[75]. Ele nu lipsesc însă pe limes la Axiopolis[76], Noviodunum[77] ori Halmyris[78] şi nici pe litoral la Tomis[79] ori Callatis, dar aici prezenţa lor este sporadică, în ultimul caz citat nu le întâlnim între descoperirile izolate ci doar în tezaure[80]. Tot numai în tezaure apar la Callatis monedele cetăţii Dionysopolis[81] şi se cunoaşte un singur exemplar aflat izolat la Histria[82]. Atelierul era până acum total absent în descoperirile din aşezările rurale, ceea ce face să crească considerabil valoarea documentară a exemplarului emis de Gordian III de la Sălcioara publicat aici.

În lotul nostru patru monede sunt emisiuni din secolul al IV-lea mai exact din 317–320, din 351–354 (2 ex., cel de al doilea fiind emis în 354, aparţine etapei 354–358) şi din 364–365. Lor li se adugă o altă monedă de la Constantius II publicată anterior[83] şi din descoperirile arheologice, între care cîteva *dolia* şi numeroasele fragmente ceramice ca şi o brăţară de sticlă, par să se încadreze mai ales în acest secol, chiar dacă nu lipsesc materialele mai vechi şi mai noi[84]. Din secolul al VI-lea, singurul document monetar este un hemi-follis de la Mauriciu Tiberiu din 593/4, emis spre sfârşitul perioadei de când emisiunile acestui împărat sunt încă bine reprezentate în Dobrogea[85]. Există la Sălcioara şi urme de viaţă din secolele IX-XI[86].

NOTE

[1] Ţinem să-i mulţumim şi aici pentru amabilitatea cu care ne-a încredinţat monedele spre studiu şi publicare.

[2] J. Weiss, *Die Dobrudscha im Altertum*, Sarajevo, 1911, p. 57; R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, Bucureşti, 1968, p. 421 (I. Barnea).

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

[3] R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucureşti, 1938, p. 301 şi 305; TIR, L, 35, Bucureşti, 1969, p. 21 şi 69; A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, Bucureşti, 1977, p. 140 şi 142; Al. Suceveanu, *Viaţa economică în Dobrogea romană secolele II-III*, Bucureşti, 1977, p. 57.

[4] D. M. Pippidi, StCl, 8, 1965, p. 330–331; acum în urmă, în *Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României, A-C*, Bucureşti,1994, p. 33 (I. Barnea), am citit cu surprindere "localizată cu probabilitate la Sinoe (jud. Constanţa)", "unde astăzi ştim că în primele veacuri ale erei noastre se dezvoltă aşa-zisul *Uicus Quintionis*", ca să-l citäm pe D. M. Pippidi, ISM, I, p. 33, vezi şi p. 437–455.

[5] G. Severeanu, BSNR, 21, 1926, 57–58, p. 1–6; Gh. Poenaru Bordea, E. Oberländer-Târnoveanu, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie*, II, Bucureşti, 1980, p. 141–150; V. Mihăilescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie şi monedă*, Iaşi, 1990, p. 36–39; C. Preda, Klio, 73, 1991, 1, p. 20–27, omologate acum în *SNG X The British Museum. 1. The Black Sea*, pl. VIII, nr. 218–219 sub "Istrus", deşi cel provenind probabil de la Apollonia ar putea să fi fost produs chiar acolo.

[6] Florentina Preda, AUB, 16, 1961, p. 7–16; C. Preda, H. Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare 1914–1970*, Bucureşti, 1973, p. 17–18 (C. Preda); C. Preda, *op. cit.*, p. 26–27; cf. Gh. Poenaru Bordea la Al Suceveanu, *Histria VI. Les thermes romains*, Bucureşti, 1982, p. 149, nr. 1–4, unde primele vârfuri de săgeată de aici publicate amănunţit.

[7] Gh. Poenaru Bordea, SCIV, 25, 1974, p. 319; Gh. Poenaru Bordea, E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 147; Gh. Poenaru Bordea, în *A Survey of Numismatic Research 1978–1984*, I, Londra, 1986, p. 89–90; C. Preda, *op. cit.*, p. 25–26; lucru devenit acum neîndoielnic, măcar pentru Histria şi Apollonia, M. Lazarov, *Quelques considérations sur la diffusion des monnaies-flèches et des monnaies-dauphins dans la Dobroudja*, comunicare la *International Symposium "Numismatic and Sphragistic Contributions to Ancient and Medieval History of Dobroudja" Dobrich, October 4–8 1993*, ce urmează a fi publicată în volumul de *Acte*.

[8] C. Preda, SNC, 3, 1960, p. 21–38; Gh. Poenaru Bordea, Pontica, 4, 1971, p. 11; Gh. Poenaru Bordea, E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 148–149.

[9] Florentina Preda, *op. cit.*, p. 7–16; Gh. Poenaru Bordea, E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 141–150.

[10] A. Aricescu, SNC, 6, 1975, p. 17–23.

[11] Mihaela Mănucu-Adameşteanu, SCN, 8, 1984, p. 17–24.

[12] Catrinel Domăneaţu, Gh. Poenaru Bordea, Symposia Thracologica, 3, Constanţa, 1985, p. 85; B. Mitrea, Dacia, N. S., 28, 1984, p. 186, nr. 22.

[13] C. Preda, Klio, 73, 1991, 1, p. 24.

[14] C. Scorpan, SCN, 7, 1980, p. 25–29; R. Ocheşeanu, P. I. Dicu, BSNR, 75–76, 1981–1982, 129–130, p. 441 şi 447–450; adaugă pentru Orgame (Argamum), la epocă poate tot subordonată Histriei, Mihaela Mănucu-Adameşteanu, *op. cit.*, p. 23.

[15] Gh. Poenaru Bordea, E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 146; Mihaela Mănucu-Adameşteanu, *op. cit.*, p. 17, E. Oberländer-Târnoveanu, Pontica, 11, 1978, p. 73, nr. 3.

[16] Gh. Ştefan, SCIV, 5, 1954, 1–2, p. 105; R. Vulpe, SCIV, 6, 1955, 3–4 p. 541; D. Berciu, C. Preda, Materiale, 5, 1959, p. 321.

[17] N. Conovici, SCN, 30, 1979, 1, p. 87–88.

[18] E. Oberländer-Târnoveanu, Pontica, 11, 1978, p. 75–76, nr. 15–16; p.77, nr. 22–24 şi p. 81, nr. 45.

[19] *Ibidem*, p. 75–76, nr. 15–16, cu observaţia că trimiterea la Pick, 443 este eronată. acolo fiind vorba de monede divizionare de argint, iar în cazul de faţă (vezi şi pl. II/2 şi 3) este vorba de nominalul mare cu greutăţi de 4,85 g şi 4,90 g, pentru care trimiterea corectă ar fi fost Pick, 417; vezi C. Preda, Dacia, N. S., 19, 1975, p. 77–85; Oct. Iliescu, în *Actes du 8ème Congrès International de Numismatique, New York-Washington septembre 1973*, Paris-Bâle, 1976, p.91, grupa V "étalon énginetique au poids théorique de 6,06 g; cf. Gh. Poenaru Bordea, în *A Survey Numismatic Research 1972–1977*, Berna, 1979, p. 25–26; Gh. Poenaru Bordea, *A Survey Numismatic Research 1978–1984*, Londra, 1986, p. 90–91.

[20] Încercare de a coborî emiterea monedelor histriene de argint cu iconografia tradiţională după această dată, Oct. Iliescu, *op. cit.*, p. 92–93, grupele VIII şi IX şi mai curând V. Mihăilescu-Bârliba, *op. cit.*, p. 50–51, care, având în vedere o altă interpretare a tezaurului de monede de bronz de la Feteşti (B. Mitrea, C. Buzdugan, SCN, 8, 1984, p. 25–36 şi SCN, 9, 1989, p. 11–22) crede că pentru acesta "se impune... o coborâre a datei de emitere până cel puţin în prima jumătate a secolului II î.e.n.", şi, în consecinţă, "revenind la observaţia că siglele de pe monedele de bronz sunt identice cu cele de pe emisiunile de argint, datarea ultimelor poate fi coborâtă până, aproximativ, în aceeaşi vreme când se bat primele" ne pare foarte greu de acceptat; cf. deocamdată Gh. Poenaru Bordea, BSNR, 67–69, 1973–1975, 121–123, p. 19; C. Preda, Dacia, N. S., 19, 1975 p. 78–85; Gh. Poenaru Bordea, Dacia, N. S., 18, 1974, p. 115–118; idem, *Viaţa economică în Pontul Stâng în epoca elenistică in lumina izvoarelor arheologice şi numismatice*, rezumatul tezei de doctorat, Bucureşti, 1978, p. 14; idem, RBN, 95, 1979, p. 44.

[21] E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 77, nr. 22; R. Ocheşeanu, BSNR, 67–69, 1973–1975, 121–123, p. 45–48.

[22] C. Preda, H. Nubar, *op. cit.*, p. 36 (C. Preda).

[23] E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 77, nr. 23–24; pentru primul tip citat vezi mai recent B. Mitrea, C. Buzdugan, *loc. cit.*, *supra* nota 20; pentru ambele C. Preda, H. Nubar, *op. cit.*, p. 38–39 (C. Preda).

[24] E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 81, nr. 45.

[25] Ibidem, p. 81–82, nr. 46–49.

[26] Mihaela Mănucu Adameşteamu, *Contribuţii la topografia antică a Dobrogei (mss.)*, ce urmează să apară în Peuce, 12.

[27] Gh. Poenaru Bordea, SCN, 4, 1968, p. 399, nr. 8; p. 398, nr. 4 şi p. 401.

[28] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, BSNR, 77–79, 1983–1985, 131–133, p. 127–149; cf. acum A. Kunisz, *Obieg monetary na obszarach Mezji i Tracji w I i II wieku n. e.*, Katowice, 1992, unde se află citată cea mai mare parte din bibliografia pentru tezaure şi descoperirile izolate din Moesia Inferior apărută până în 1988 inclusiv; iar pentru aşezările rurale vezi Maria Munteanu, R. Ocheşeanu, Pontica, 8, 1975, p. 175–213 şi Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, Pontica, 23, 1990, p. 225–265.

[29] C. Deculescu, SCIV, 17, 1966, 3, p. 577–592.

[30] Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheşeanu, în acest volum p. 77–79.

[31] Gh. Papuc, Pontica, 7, 1974, p. 213–217.

[32] Const. Moisil, CreştCol, 1938–1942 (1944), p. 101–102.

[33] R. Ocheşeanu, Pontica, 21–22, 1988–1989, p. 91–97.

[34] B. Mitrea, Dacia, N. S., 2, 1958, p. 498, nr. 24 (Tulcea); Vezi R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, *op. cit.*, p. 139, nr. 6–7 şi R. Ocheşeanu, SCN, 10, sub tipar.

[35] E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 502, nr. 22.

[36] C. Preda, H. Nubar, *op. cit.*, p. 157, nr. 1012–1015 (H. Nubar); Maria Chiţescu, BSNR, 67–69, 1973–1975, 121–123, p. 58, nr. 11.

[37] E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 275, nr. 205 şi p. 264, nr. 30; Fl. Topoleanu, Peuce, 9, 1984, p. 196, nr. 57–60 (Noviodunum).

[38] Elena Bârlădeanu-Zavatin, Pontica, 10, 1977, p. 140; R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 6, 1973, p. 361, nr. 144.

[39] E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, Peuce, 9, 1984, p. 268, nr. 15.

[40] Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, Pontica, 23, 1990, p. 236, nr. 60 b/1.

[41] *Ibidem*, p. 237, nr. 56/1 (Augustus postumă).

[42] R. Ocheşanu, Gh. Papuc, Pontica, 9, 1976, p. 216, nr. 513, emisă în atelierul cetăţii.

[43] C. Scorpan, Pontica, 2, 1969, nr. 4, p. 75, la care se adugă o alta, nr. 3, de la Augustus sau Tiberius (?); Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 21–22, 1988–1989, p. 372, nr. 1189.

[44] E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, Peuce, 9, 1984, p. 271, nr. 60.

[45] B. Mitrea, SCIV, 21, 1970, p. 341, nr. 41.

[46] Gh. Poenaru Bordea, Peuce, 10, 1, p. 271, nr. 1 şi Peuce, 10, 2, p. 302, pl. 84/1.

[47] A. Opaiţ, M. Zahariade, Gh. Poenaru Bordea, Cristina Opaiţ, Peuce, 10, 199, 1 p. 183–353.

[48] B. Mitrea, Dacia, N. S., 15, 1971, p. 408, nr. 70.

[49] R. Ocheşanu, Gh. Papuc, Pontica, 7, 1974, p. 408, nr. 509.

[50] Irina Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 66, nr. 1.

[51] C. Preda, H. Nubar, *op. cit.*, p. 158, nr. 1016–1021 (H. Nubar).

[52] Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 17, 1984, p. 246, nr. 871; R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 6, 1973, p. 358, nr. 132 (tomitană de la Domitian); R. Ocheşeanu, P. I. Dicu, BSNR, 75–76, 1981–1982, 129–120, p. 443, nr. 13–14.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

[53] E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 278, nr. 309, p. 264, nr. 35; p. 265, nr. 43 şi p. 270, nr. 127; cf. C. Chiriac, O. Bounegru, Peuce, 4, 1973, p. 101, nr. 1 (= p. 264, nr. 39) şi E. Oberländer-Târnoveanu, Pontica, 11, 1978, p. 80, nr. 39 (= p. 270, nr. 120), tomitane anterioare dinastiei Antoninilor.

[54] Irina Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 66, nr. 2 şi p. 66 şi p. 69, nr. 3.

[55] V. H. Baumann, *Ferma română în Dobrogea*, Tulcea, 1983, p. 166–168, nr. 1–2.

[56] B. Mitrea, Dacia, N. S., 10, 1966, p. 410, nr. 32; Sabine Schultz, Pontica, 11, 1978, p. 99–100, nr. 3–4, ambele tomitane de la Domitian; R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 9, 1976, p. 225, nr. 581; Fl. Topoleanu, Peuce, 9, 1984, p. 196, nr. 61; E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, Peuce, 9, 1984, p. 269–270, nr. 33–37.

[57] Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 15, 1982, p. 278, nr. 454–459.

[58] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 6, 1973, p. 371, nr. 198.

[59] Maria Munteanu, R. Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 186, nr. 13/1.

[60] *Ibidem*, p. 186, nr. 14.

[61] Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 25, 1992, p. 388, nr. 1446

[62] Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 236, nr. 60 b/2.

[63] N. Gostar, ArhMold, 7, 1972, p. 264, nota 11.

[64] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 9, 1976, p. 231, nr. 624.

[65] Maria Munteanu, R. Ocheşeanu, *op cit.*, p. 191, nr. 1.

[66] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 7, 1974, p. 408, nr. 306.

[67] E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, *op. cit.*, p. 269, nr. 32.

[68] Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 229–230, nr. 19.

[69] Vezi mai sus notele 42 şi 52.

[70] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 7, 1974, p. 397, nr. 253.

[71] Gh. Poenaru Bordea, BSNR, 77–79, 1983–1985, 131–133, p. 169, nr. 1.

[72] Sabine Schultz, Pontica, 11, 1978, p. 99–100, nr. 3–4.

[73] Maria Munteanu, R. Ocheşeanu, *op cit.*, p. 198, nr. 82.

[74] Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 240–249; C. Preda, H. Nubar, *op. cit.*, p. 58–59 (H. Nubar); cf. Gh. Poenaru Bordea, R.Ocheşeanu, A. Popescu, *Monede greceşti, romane şi bizantine din colecţia Muzeului din Brăila* (mss.).

[75] Maria Bărbulescu, R. Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 256, cu excepţia (ce ar confirma regula) localităţii Pecineaga, dar parte din monedele de acolo ar putea proveni de la Callatis, cf. *ibidem*, p. 241 şi 247.

[76] R. Ocheşeanu, Gh. Papuc, Pontica, 6, 1973, p. 353, nr. 104.

[77] Ibidem, Pontica, 9, 1976, p. 217–218 nr. 520–522; E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 501, nr. 8–9; E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, Peuce, 9, 1984, p. 268, nr. 4.

[78] Cristina Opaiţ, Peuce, 10, 1991, 1, p. 463, nr. 4–7.

[79] Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 15, 1982, p. 275, nr. 414.

[80] Const. Moisil, CreştCol, 1938–1942, 1944, p. 16, nr. 145–146; C. Preda, SCIV, 12, 1961, 2, p. 245–246.

[81] Const. Moisil, *op. cit.*, p. 17, nr. 147; nu apar citate la C. Preda, *loc. cit.*, dar există în componenţa tezaurului, cf. nota inv. de la Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" (C. Preda).

[82] C. Preda; H. Nubar, *op. cit.*, p. 150–151, nr. 979 (C. Preda).

[83] E. Oberländer-Târnoveanu, Cristina Opaiţ, *op. cit.*, p. 273, nr. 102; cf. pentru problemele de circulaţie monetară, Gh. Poenaru Bordea R. Ocheşeanu, în *Actes du XIe Congrès International de Numismatique organisé à l'occasion du 150e anniversaire de la Société Royale de Numismatique de Belgique Bruxelles, 8–13 septembre 1991*, II, Louvain-la-Neuve, 1993, p. 355–370, unde bibliografia.

[84] Mihaela Mănucu-Adameşteanu, *mss. cit.*, mai sus nota 26.

[85] Vezi provizoriu Gh. Poenaru Bordea, în *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines Bucarest, 6–12 septembre 1971*, III, Bucureşti, 1976, p. 213; Gh. Poenaru Bordea, Al. Popeea SCIVA, 27, 1976, 2, p. 226–227; Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheşeanu, SCIVA, 31, 1980, 3, p. 390.

[86] Mihaela Mănucu-Adameşteanu, *mss. cit.*; cf. Gh. Mănucu-Adameşteanu, E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 9, 1984, p. 351 şi nota 23.

TÉMOIGNAGES NUMISMATIQUES CONCERNANT L'HABITAT ANTIQUE DU TERRITOIRE DU VILLAGE DE SĂLCIOARA, COMM. D'UNIREA, DÉP. DE TULCEA

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent une monnaie pointe de flèche, deux deniers d'Otho et de Vespasien, un dupondius de Trajan, une monnaie d'Istros d'Elagabale, une émission de Dionysopolis de Gordien III, quatre bronzes du IVe siècle s'échelonnant de Licinius II à Valentinien Ier, ainsi qu'un hemi-follis de Maurice Tibère.

Les débuts de l'habitat de la zone se placent après la moitié du VIe siècle av. J. -C. et il est assez bien documenté pour les IVe-IIIe siècles par des monnaies en argent et en bronze d'Istros, ainsi qu'une pièce en bronze d' Alexandre le Grand publiées auparavant, à côté d'un bon nombre de tessons céramiques. Pour l'époque romaine on offre un bilan des renseignements numismatiques concernant le Ier siècle en Dobroudja, quelques observations sur la circulation des monnaies d'Istros et sur la présence des émissions de Dionysopolis dans la même région, et, tout en ajoutant une autre monnaie de Constance II déjà publiée, on évoque les découvertes archéologiques concernant surtout le IVe siècle. À l'époque byzantine la vie se poursuit à Sălcioara où à côté de la monnaie de Maurice Tibère, il y a aussi des vestiges du IXe-XIe siècles.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. Monnaies découvertes à Sălcioara, comm. d'Unirea, dép. de Tulcea.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com